

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์น้ำของชุมชนริมคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่ เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล

Participation in Water Conservation of Communities Along the Raw Water Distribution Canal in the Conservation Area and Raw Water Receiving Point

วิจิตร วิชัยสาร¹, กริธา ไชแสง¹, ประภัศร ทองยินดี¹,
นันทวุฒิ จำปานาม¹, เกียรติชัย เวชฎาพันธุ์² และ รัฐพล สันสน²
Vichit Vichaisarn¹, Greta Khaisang¹, Prapatsorn Thongyindee¹,
Nuntawut Champar-ngam¹, Kiaticchai Vesdapunt² and Rattapon Sunson²

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

¹School of Management Science, Eastern Asia University

²คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

²School of Business Administration, Eastern Asia University

Received: December 25, 2019

Revised: February 12, 2020

Accepted: February 14, 2020

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำของชุมชนริมคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล (2) เพื่อศึกษาปัญหา และอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์น้ำของชุมชนริมคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระตุ้นจิตสำนึกของประชาชนในการจัดการน้ำและการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล จำนวน 1,000 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบไปด้วยจำนวน 5 ชุมชน ชุมชนละ 12 คน รวม 60 คน ได้แก่ บริเวณเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกระแซง บริเวณเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงรากใหญ่ บริเวณเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงรากใหญ่ บริเวณเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลสวนพริกไทย บริเวณเขตพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านกลาง บริเวณเขตพื้นที่เทศบาลตำบลบางกะดี เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพ และใช้สถิติเชิงพรรณนา ซึ่งประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ เพื่อสรุปประเด็นและเรียงลำดับความสำคัญของแต่ละประเด็นเพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชน ผลการวิจัย พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในชุมชน มีระดับความสำคัญปานกลางในทุกด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตามลำดับ ส่วนผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า 1.การเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมยังไม่เพียงพอ โดยเฉพาะการร่วมวางแผน การกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงการ

แสดงความคิดเห็นถึงการดูแลปกป้องทรัพยากรน้ำ 2.ขาดตัวชี้วัดที่ชัดเจนในการประเมินการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน 3.นโยบายยังไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม 4.ความเข้าใจที่ไม่สอดคล้องกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการตระหนัก และเห็นความสำคัญของประโยชน์จากการมีส่วนร่วม 5.ขาดการบูรณาการมีส่วนร่วมของประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการ และอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การอนุรักษ์น้ำ, ทรัพยากรน้ำ

Abstract

Research on participation in water conservation of communities along the raw water distribution canal in the conservation area and raw water receiving point, Its objectives are (1) to study and develop the form of public participation in water management and conservation of water resources in the area of the conservation area and the raw water receiving point (2) to study the problems, lesson learn on water management and water conservation of the community and propose recommendations to lead to policy recommendations in promoting public participation and awareness in water management and water resource conservation in the conservation area and raw water receiving point. This research is conducted both in qualitative and quantitative methods. Sampling groups used in this qualitative research are people who live in water management and conservation of water resources in the area of the conservation area and the raw water receiving point around 1,000 people. And in quantitative research, sampling groups comprised of 5 communities, 12 people in each community, a total of 60 people, which are in the area of Ban Kra Chaeng Sub-district Administrative Organization, in the area of Chiang Rak Yai Sub-district Administrative Organization, in the area of Suan Priktai Sub-district Administrative Organization, in the area of Ban Klang Sub-district Municipality, and in the area of Bangkadi Sub-district Municipality, by using participatory observation in carrying out various activities and in-depth interviews, and Informal interviews with person who are leaders of the communities including group interviews, is a tool for data collection. Using content analysis from qualitative research results and using descriptive statistics which contain with frequency distribution, percentage to summarize issues and prioritize each issue for analysis of public participation. The result of the research found that the level of participation in water management and water resource conservation in the community has a medium level of importance in all areas, including participation in receiving benefits, participation in monitoring and evaluation, participation in operations and participation in decision-making, respectively.

Participation of the people in water resource management and conservation area, the research found that 1. Opportunity and participatory encourage of people is not adequate, especially in joint planning, laying of activities including opinions on water resource protection 2. Lack of clear indicators to assess the participation of the public 3. Policy is not conducive to participate especially the integration between agencies involved in water management. 4. Inconsistent understanding between those involved especially the awareness and visions the importance of the benefits in participation in water management 5. participation of public and agencies involved in water management

such as 5.1. Integration of water management and water conservation between government agencies, especially the Metropolitan Waterworks Authority and local agencies. 5.2 integration between government agencies and citizens In particular, the Metropolitan Waterworks Authority should carry out activities relating to education and promoting awareness among the public and youth in the area thoroughly, by integration the relevant departments in the area.

Keywords: participation, water conservation, water resources

บทนำ

น้ำเป็นส่วนประกอบของร่างกายที่สำคัญ และจำเป็นต่อการมีชีวิต แหล่งน้ำดื่มพื้นฐานในประเทศไทยของคนไทยมาจากแหล่งน้ำผิวดินและน้ำใต้ดิน (Surface and Ground water resource) แต่พบว่าแหล่งน้ำดังกล่าวถูกปนเปื้อน โดยน้ำทั้งจากครัวเรือน น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม สารเคมีและโลหะหนัก จากการผลิตทางอุตสาหกรรม การทำเกษตรกรรมโดยใช้สารเคมี แหล่งน้ำใต้ดินขนาดใหญ่ของประเทศไทยจะอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลางรอบๆ กรุงเทพฯ ซึ่งถูกนำมาใช้ในการบริโภคอุปโภค แต่ผลจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate change) และการเกิดความแห้งแล้งจากการที่มีฝนตกทั้งช่วง ส่งผลต่อการลดลงของปริมาณน้ำบนดินและใต้ดินในที่ราบลุ่มตอนกลาง รวมทั้งส่งผลต่อผลผลิตทางการเกษตรจากการคาดการณ์การขาดแคลนน้ำจะเกิดขึ้นอย่างรุนแรงในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2568 ซึ่งเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากร และการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว (water-in-crisis-Thailand, 2015) ส่งผลกระทบต่อคุณภาพของน้ำ การลดลงของปริมาณน้ำดี และปัญหาสภาพแวดล้อมทำให้เกิดปัญหามลพิษ และปัญหาน้ำเสีย คุณภาพน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม เต็มไปด้วยสิ่งปฏิกูลและสารเคมีที่ถูกปล่อยทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรม หรือน้ำทิ้งจากบ้านเรือน ซึ่งล้วนเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ การแก้ไขปัญหาด้านการจัดการและทรัพยากรแหล่งน้ำให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดประสิทธิผล จำเป็นต้องอาศัยการวางแผนระยะยาว และการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ ร่วมกับการสร้างมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์น้ำและสิ่งแวดล้อมจากทุกภาคส่วน

รวมมือกันจึงจะสามารถนำไปสู่การจัดการน้ำอย่างยั่งยืน (พวงเพชร คงแก้ว, 2554, น. 1)

เมื่อพิจารณาชุมชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ตามแนวคลองส่งน้ำดิบและคลองที่มีศักยภาพในการลำเลียงน้ำดิบมาเสริมให้กับระบบน้ำดิบของการประปานครหลวง คลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษและจุดรับน้ำดิบสำแล อำเภอมือง จังหวัดปทุมธานี ถึงโรงงานผลิตสามเสน ถนนพระราม 6 ซึ่งเป็นแนวคลองส่งน้ำดิบและคลองที่มีศักยภาพในการลำเลียงน้ำดิบที่มีความสำคัญของการประปานครหลวง อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลทางภูมิศาสตร์ของคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษและจุดรับน้ำดิบสำแล จากสถานีสูบน้ำดิบสำแล ตำบลบ้านกระแซง อำเภอมือง จังหวัดปทุมธานี ถึงโรงงานผลิตสามเสน ถนนพระราม 6 พบว่า เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีแม่น้ำลำคลองไหลผ่านเป็นจำนวนมาก ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวนผัก เป็นอาชีพหลัก และโรงงานอุตสาหกรรม รวมไปถึงหมู่บ้านจัดสรร (องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกระแซง, 2557) และตำบลบางกะดี สภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ประกอบไปด้วย พื้นที่เกษตรกรรม โรงงานอุตสาหกรรมในเขตเทศบาล ประมาณ 60 แห่ง ในส่วนใหญ่อำนาจในท้องถิ่นไม่ได้เป็นเจ้าของกิจการเอง แต่เป็นผู้ประกอบการจากภายนอก/ต่างประเทศที่เข้ามาลงทุนประกอบอุตสาหกรรม ในเขตเทศบาล บริเวณย่านชุมชนจะเป็นอาคารพาณิชย์ หมู่บ้านจัดสรร และร้านค้าปลีก และบริการต่างๆ (เทศบาลตำบลบางกะดี, 2556) นอกจากนี้การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร กิจกรรมของคนในชุมชน การพัฒนาความเป็นเมือง การเพิ่มขึ้นของ

โรงงานอุตสาหกรรม เป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพ น้ำและปริมาณน้ำดี ที่ส่งมายังการประปานครหลวง จาก การดำเนินนโยบายด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของการประปานครหลวง เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการน้ำและการอนุรักษ์น้ำของชุมชนริมคลองส่ง น้ำดิบ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา การมีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์น้ำของชุมชนริมคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขต อนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล บทความนี้ได้แบ่งการนำ เสนอออกเป็นสามส่วนต่าง ๆ ดังนี้ ส่วนแรกบทนำ ส่วนที่สอง การทบทวนวรรณกรรม ส่วนที่สามวิธีการดำเนินการวิจัย ส่วนที่สี่ผลการวิจัย และสุดท้ายส่วนที่ห้าการอภิปรายผล และข้อเสนอแนะจากการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การอนุรักษ์น้ำของชุมชนริมคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่ เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล
2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ของประชาชนในการอนุรักษ์น้ำของชุมชนริมคลองส่งน้ำดิบ ในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การจัดการทรัพยากรน้ำและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การจัดการน้ำแบบบูรณาการ คืออะไร การจัดการ น้ำแบบบูรณาการ (Integrated Water Resources Management: IWRM) คือ กระบวนการที่เป็นระบบเพื่อ การจัดหา การตรวจสอบ และการใช้ทรัพยากรน้ำเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสนองตอบวัตถุประสงค์ของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม IWRM นับเป็นแนวคิดใหม่ในการจัดการ ทรัพยากรน้ำที่สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำตั้งแต่ในระดับท้องถิ่นถึง ระดับภูมิภาค ซึ่งเดิมการจัดการทรัพยากรน้ำทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยใช้แนวคิดจัดการน้ำเน้นด้านอุปทาน สอนอง ตอบต่อแผนงานหรือโครงการพัฒนารายสาขา เช่น การ จัดการน้ำเพื่อการเกษตร อุปโภคบริโภค อุตสาหกรรม การ พลังงาน เป็นต้น จากการใช้แนวคิดการจัดการน้ำดังกล่าว จึงได้มีการตั้งหน่วยงานจัดการน้ำรายสาขา การพัฒนา เฉพาะด้านเหล่านั้นขึ้นมา เช่น กรมชลประทานมีหน้าที่

จัดการน้ำเพื่อการเกษตร การประปานครหลวงและการ ประปาภูมิภาค ซึ่งมีหน้าที่จัดการน้ำเพื่อการอุปโภคและ บริโภคของประชาชน เป็นต้น (ยรรยง อินทร์ม่วง, 2550)

แนวทางการบริหารจัดการน้ำแบบผสมผสานต้อง พิจารณาถึงผลประโยชน์ที่ขัดแย้งของผู้มีส่วนได้เสียต้นน้ำ และท้ายน้ำ การใช้น้ำที่ต้นน้ำจะลดปริมาณน้ำในลำน้ำการ ทิ้งสิ่งปนเปื้อนต้นน้ำจะทำให้คุณภาพน้ำในลำน้ำเสื่อมลง การใช้ที่ดินต้นน้ำอาจเปลี่ยนปริมาณการเติมน้ำใต้ดินและ น้ำผิวดิน การป้องกันน้ำท่วมต้นน้ำอาจกระทบต่อวิถีชีวิต ท้ายน้ำที่ต้องอาศัยน้ำท่วม ความขัดแย้งของผลประโยชน์ ต้องพิจารณาทั้งทางกายภาพและสังคมที่ค่อนข้างจะซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องคำนึงถึงความเสี่ยงของผู้อยู่ ท้ายน้ำจากกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้อยู่ต้นน้ำการผสมผสาน ระบบของมนุษย์ (Human System Integration) ความ เชื่อมโยงของทรัพยากรน้ำ ในการวิเคราะห์กิจกรรมของ มนุษย์และระบบการบริหารจัดการ ต้องคำนึงถึงความ เชื่อมโยงต่าง ๆ ตั้งแต่การเข้าใจระบบเรื่องน้ำ ศักยภาพ ความเปราะบางและข้อจำกัดของระบบตามธรรมชาติ การ ประสานเรื่องน้ำกับสังคมมนุษย์เป็นเรื่องที่ยู่งยากละเอียดอ่อน และไม่มีระบบที่สมบูรณ์แบบแต่มีแนวทางหลัก ได้แก่ 1.พยายามให้การกำหนดนโยบายของรัฐ การจัดลำดับความ สำคัญและการวางแผนมีการพิจารณาถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับ การพัฒนาทรัพยากรน้ำ ความเสี่ยงด้านน้ำและการใช้น้ำ 2. โนมน้าวให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจของภาคเอกชน ในการ เลือกใช้เทคโนโลยีกระบวนการผลิตและการใช้ทรัพยากร พิจารณาค่าที่แท้จริงของน้ำและความจำเป็นที่ต้องให้เกิด ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติสำหรับการใช้น้ำของ ชนรุ่นหลัง 3. เปิดโอกาสและสร้างกลไกที่ให้ผู้มีส่วนได้เสีย มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสรร ทรัพยากรน้ำ การแก้ไขข้อขัดแย้งและพิจารณาทางเลือก การกำหนดนโยบายของประเทศโดยพิจารณาถึงภาคการ พัฒนาอื่นๆ

แนวทางการบริหารจัดน้ำแบบผสมผสานหมายถึง การพัฒนาด้านน้ำภายใต้สภาพเศรษฐกิจและสังคม โดยคำนึงถึงการบริหารจัดการน้ำในระดับมหภาพ ดัง นั้น นโยบายของชาติต้องประสานสอดคล้องกับนโยบาย เศรษฐกิจของชาติและนโยบายด้านอื่น ๆ ในทำนองเดียวกัน การกำหนดนโยบายด้านอื่น ๆ ต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อ ทรัพยากรน้ำด้วย เช่น ในกรณีการกำหนดนโยบายพลังงาน

ของชาติ และนโยบายด้านอาหารย่อมมีผลต่อทรัพยากรน้ำ การพัฒนาและการจัดการทรัพยากรน้ำก็มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมหลายประการ เช่น การย้ายถิ่นฐาน การขยายตัวของชุมชนและการเปลี่ยนสัดส่วนของประเภทอุตสาหกรรม ดังนั้น การบริหารจัดการจัดการน้ำจึงต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลของภาคการพัฒนาต่างๆ และมีการประสานงานตลอดจนมีเทคนิคในการประเมินแต่ละโครงการโดยพิจารณาถึงผลกระทบต่อทรัพยากรน้ำและด้านสังคม (กรมทรัพยากรน้ำ, 2550)

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ในส่วนของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติวิคิน อิงคพัฒนกุล (2549: น. 63) กล่าวถึง ความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources Conservation) ไว้ว่า หมายถึง การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างชาญฉลาดเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ โดยต้องคำนึงถึงสถานภาพ และศักยภาพของทรัพยากร รวมทั้งการควบคุมการเสื่อมสภาพ และบูรณะฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อรักษาชนิด ปริมาณ และคุณภาพของทรัพยากรให้เกิดความเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน รวมถึงนิวัติ เรืองพานิช (2546: น. 38) กล่าวถึง ความหมายของการอนุรักษ์ (Conservation) ไว้ว่า หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ทั้งนี้ต้องสูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์ให้น้อยที่สุดและต้องกระจายการใช้ทรัพยากรอย่างทั่วถึง ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นการดำเนินงานในด้านการดูแลรักษา การป้องกัน การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเฉพาะใช้อย่างประหยัด และคุ้มค่า รวมไปถึงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้มีความอุดมสมบูรณ์อยู่เสมอ

การมีส่วนร่วมของประชาชน

กระบวนการมีส่วนร่วมถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาในทุกระดับตั้งแต่องค์กรชุมชนขนาดเล็กในชนบท ในบริษัทเอกชน จนถึงการพัฒนาประเทศที่ต้องใช้มติภาคประชาชนในการจัดการและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน กระบวนการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดพลังในการร่วมกันคิดร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบต่อแทนจากการที่ทำงานร่วมกัน และผลที่ได้จากการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ นำไปสู่การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2546, น. 192)

ในส่วนของความหมายของการมีส่วนร่วม ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527, อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2546, น. 197) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การที่ประชาชน หรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ ควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตน นอกจากนี้ โกวิท พวงงาม (2553, น. 197) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง อำนาจในการตัดสินใจของบุคคล กลุ่ม องค์กร ในการที่จะเข้าร่วมกระบวนการทำงานที่อาศัยความร่วมมือเพื่อยังกัน เพื่อสร้างพื้นที่ด้านการงานและจิตใจที่จะมุ่งไปสู่ความสำเร็จตามที่ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพทางความคิด ระบบความเชื่อภายในตัวบุคคล หน่วยงานองค์กรต่างๆ และเวลาอีกด้วย จากการศึกษา ความหมายของการมีส่วนร่วม งานวิจัยเรื่องนี้ได้กำหนดกรอบการนิยาม ความหมายของการมีส่วนร่วม ไว้ว่า การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการต่างๆ รวมไปถึงในกิจกรรมหรือโครงการ เป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทุกระดับตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์น้ำของชุมชนริมคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล จำนวน 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบริเวณพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านกลาง ชุมชนบริเวณพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกระแซง ชุมชนบริเวณพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงรากใหญ่ ชุมชนบริเวณ

พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลสวนพริกไทยชุมชนบริเวณพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านบางกะดี โดยมี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล โดยแบ่งออกเป็น ชุมชนละ 200 คน จำนวน 5 ชุมชน รวมทั้งสิ้น จำนวน 1,000 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างเป็นระบบ (Systematic Random Sampling) โดยจะสุ่มตัวอย่างประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล โดยเก็บแบบสอบถาม 1 ครั้ว เรือน เว้น 2 ครั้ว เรือน จากประชากรที่อาศัยในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล 5 พื้นที่ที่ศึกษา จำนวน 1,000 คน

ส่วนที่ 2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ กลุ่มบุคลากรของรัฐ กลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ และกลุ่มประชาชน ในจำนวน 5 พื้นที่ของจังหวัดปทุมธานี ชุมชนละ 12 คน จำนวน 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบริเวณพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านกลาง ชุมชนบริเวณพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกระแซง ชุมชนบริเวณพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงรากใหญ่ ชุมชนบริเวณพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลสวนพริกไทย ชุมชนบริเวณพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านบางกะดี รวมทั้งสิ้น จำนวน 60 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ในเขตพื้นที่ชุมชนตามแนวคลองในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแลจำนวน 5 ชุมชน

การหาค่าความเที่ยงตรง ผู้วิจัยจะได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของข้อความในแต่ละข้อว่าตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา และได้นำไปปรึกษากับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบค่า Index of Item – Objective Congruence (IOC) นอกจากนี้ หากคุณภาพของเครื่องมือแบบสอบถามเพื่อหาค่าความเที่ยงตรง (validity) การทดสอบความเชื่อถือได้ โดยนำแบบสอบถาม จำนวน 30 ชุด ไปแจกให้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกันกับกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ค่าความเชื่อ

ถือได้ ของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-coefficient) ของครอนบาค โดยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟามากกว่า 0.8

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาค่าสถิติร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและอนุรักษ์น้ำของประชาชน

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์น้ำของชุมชนริมคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล นำเสนอผลการศึกษาตามประเด็นดังต่อไปนี้ 1.ปัจจัยส่วนบุคคลของประชากรกลุ่มตัวอย่างของชุมชนในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล 2.ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำของชุมชนริมคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล 3.ปัญหา และอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์น้ำของชุมชนริมคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล

ส่วนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล

1. ปัจจัยส่วนบุคคลของของกลุ่มตัวอย่าง โดยภาพรวม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 561 คน คิดเป็นร้อยละ 56.10 มีสถานภาพสมรส จำนวน 589 คน คิดเป็นร้อยละ 58.90 อายุอยู่ในช่วง 45-54 ปี จำนวน 275 คน คิดเป็นร้อยละ 27.50 อาชีพหลักเป็นพนักงานเอกชน จำนวน 273 คน คิดเป็นร้อยละ 27.30 มีระดับการศึกษา ระดับประถมศึกษา จำนวน 241 คน คิดเป็นร้อยละ 24.10 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำนวนเงิน 10,001-30,000 บาท จำนวน 543 คน คิดเป็นร้อยละ 54.30 จำนวนคนในครัวเรือน 4-6 คน คิดเป็นร้อยละ 50.70 และ ระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่ 16 ปีขึ้นไป จำนวน 576 คน คิดเป็นร้อยละ 57.60

ส่วนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำของชุมชนริมคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล

ผลศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำของชุมชนริมคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำของประชาชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.124$, $SD = 1.071$) เมื่อพิจารณารายละเอียดเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ มากที่สุด คือ ท่านได้ชักชวนเพื่อนบ้านให้ช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ หรือให้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ($\bar{X} = 3.274$, $SD = 0.966$) รองลงมาคือ ท่านเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อดูแล รักษา พื้นฟูทรัพยากรน้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์ มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.215$, $SD = 1.010$) ท่านแจ้งข่าวเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบเมื่อพบเห็นการบุกรุก ทำลายทรัพยากรน้ำ มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.052$, $SD = 1.037$) ท่านได้ร่วมจัดโครงการอบรมให้ความรู้แก่เยาวชนและชาวบ้านเพื่อให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรน้ำ มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.856$, $SD = 1.097$) ท่านร่วมบริจาคหรือหาทุนเพื่อสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.765$, $SD = 1.162$) ตามลำดับ ซึ่งโดยในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.032$, $SD = 1.054$)

ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ มากที่สุด คือ ท่านรู้สึกภาคภูมิใจเมื่อกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำที่ท่านมีส่วนร่วม ได้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตัวท่านและคนส่วนใหญ่ในชุมชน มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.627$, $SD = 1.090$) รองลงมาคือ ท่านสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำในการอุปโภค และบริโภคอย่างยั่งยืน มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.580$, $SD = 0.976$) ท่านและคนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.495$, $SD = 0.942$) ตามลำดับ ซึ่งโดยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.567$, $SD = 1.003$)

ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมิน

ผล พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ มากที่สุด คือ ท่านเข้าร่วมสังเกต ก่อนและหลังดำเนินกิจกรรมหรือโครงการในการอนุรักษ์น้ำ มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.059$, $SD = 1.131$) มีค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมเท่ากับข้อคำถาม ท่านได้เข้าร่วมพูดคุย หรือเสนอความเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงขั้นตอนในการดำเนินงานในกิจกรรมหรือโครงการในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.059$, $SD = 1.161$) รองลงมาคือ ท่านได้เข้าร่วมติดตาม ตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำหลังจากกิจกรรมหรือโครงการดำเนินเสร็จสิ้นแล้ว มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.939$, $SD = 1.071$) ตามลำดับ ซึ่งโดยในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.019$, $SD = 1.121$)

ส่วนที่ 3 ปัญหา และอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์น้ำของชุมชนริมคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล ผลการวิจัย พบว่า

1. การเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมยังไม่เพียงพอ โดยการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่เพื่อดำเนินกิจกรรมหรือวางแผนการดำเนินการจัดการน้ำ และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ประชาชนในพื้นที่ยังเข้ามามีส่วนร่วมไม่มากนัก โดยเฉพาะการร่วมวางแผน การกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงการแสดงความคิดเห็นถึงการดูแลปกป้องทรัพยากรน้ำ เมื่อจัดกิจกรรมประชุมกลุ่มขึ้น จะขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชนในพื้นที่ ซึ่งคนที่มามักเป็นคนที่เคยเข้าร่วมประชุมในทุก ๆ ครั้งสาเหตุที่เกิดขึ้น ประชาชนยังไม่เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วม การติดการกิจการขาดการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่จัดกิจกรรม เป็นต้น

2. ขาดตัวชี้วัดที่ชัดเจนในการประเมินการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ของหน่วยงานภาครัฐยังขาดมาตรฐานการประเมินการมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งส่งผลทำให้ไม่สามารถประเมินการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาชนกับโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการทำกิจกรรมหรือดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการน้ำ และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในแต่ละครั้งไม่มี

ตัวชี้วัดการดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจน โดยเฉพาะตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ ในการวัดระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านอย่างทั่วถึง เช่น ทั่วถึงแต่ละหมู่บ้าน และไม่ใช่แค่บุคคลเดิม ๆ ที่เคยมาร่วมกิจกรรม แต่เป็นกลุ่มคนที่หลากหลาย ไม่ใช่วัดจากจำนวน หรือปริมาณเพียงอย่างเดียว

“การส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยการขับเคลื่อนของชุมชน และภาครัฐให้การสนับสนุนเป็นสิ่งสำคัญ โดยปัญหาและอุปสรรคในขณะนี้คือ การดำเนินกิจกรรมแบบไม่ต่อเนื่องของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดการประเมินผลที่ชัดเจน ซึ่งสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ประสบผลสำเร็จ” (สมพร (นามสมมติ), การสื่อสารส่วนบุคคล, 17 กรกฎาคม 2562)

3. นโยบายยังไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การประปานครหลวง ยังขาดการบูรณาการการวางแผน การกำหนดนโยบาย และการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งส่งผลทำให้บางกิจกรรมถ้าร่วมมือกันดำเนินงานจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วม และการเรียนรู้ปัญหาร่วมกัน รวมไปถึงทำให้โครงการ หรือกิจกรรมสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่เพื่อเสริมสร้างการจัดการน้ำ และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความยั่งยืน นอกจากนี้ควรกำหนดนโยบายภารกิจในการดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ทรัพยากรน้ำ ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้ชัดเจน และมีความหลากหลายไม่เน้นโครงการเพื่อพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานแต่เพียงอย่างเดียว ควรเน้นนโยบายการปลูกฝังจิตสำนึก และให้ความรู้กับเยาวชนให้ทั่วถึง และประชาชนในทุกๆระดับ เพื่อเยาวชนจะได้ช่วยเป็นกระบอกเสียงในการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีในการอนุรักษ์น้ำให้กับครอบครัวของตัวเองต่อไป

“การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการร่วมดูแลและรักษาแม่น้ำ ลำคลอง จะประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนได้ต้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การร่วมเฝ้าระวังติดตามและประเมิน โดยภาครัฐ ร่วมกับชาวบ้าน และโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้วย การร่วมเฝ้าระวังติดตามและประเมินผลการดำเนินกิจกรรมที่อาจจะกระทบกับปัญหาสิ่งแวดล้อม โดย

เฉพาะแม่น้ำลำคลอง รวมถึงส่งเสริมการเข้ามาร่วมรับฟังปัญหาร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านในพื้นที่” (ไกรสร (นามสมมติ), การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มีนาคม 2562)

4. ความเข้าใจที่ไม่สอดคล้องกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการตระหนัก และเห็นความสำคัญ ของประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำ และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงยังขาดการประสานงานดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์น้ำในพื้นที่ของหน่วยงานระดับท้องถิ่นร่วมกัน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล เพื่อบูรณาการแผนงาน และกิจกรรมการอนุรักษ์น้ำร่วมกัน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและสร้างความเข้มแข็งร่วมกัน ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องควรทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมให้ตรงกัน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล แต่ถ้าผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ตระหนัก และเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ก็จะส่งผลทำให้ไม่สามารถเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกๆระดับ ส่งผลทำให้เกิดการเรียนรู้ปัญหา และหาแนวทางการแก้ไขร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะส่งผลทำให้กิจกรรมหรือโครงการเกี่ยวกับการจัดการน้ำ และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในพื้นที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

5. การมีส่วนร่วมของประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการน้ำ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่

5.1 การบูรณาการร่วมกันจัดการน้ำ และการอนุรักษ์น้ำในการระหว่างหน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะการประปานครหลวงกับหน่วยงานระดับท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล โดยการประสานนครหลวงขาดการเข้ามาบูรณาการภารกิจในการอนุรักษ์น้ำกับหน่วยงานท้องถิ่น เช่น ขาดการส่งตัวแทนเข้ามารับฟังปัญหาในพื้นที่ว่าพื้นที่ต้องการอะไร มีปัญหาอย่างไร อะไรคืออุปสรรคในการอนุรักษ์น้ำในพื้นที่ การใช้ประโยชน์ในที่ดินร่วมกัน เพื่อสนองความต้องการ และแก้ไขปัญหาให้กับชุมชน เช่นกับเทศบาลตำบลบางกะดี เพื่อส่งเสริมความไว้วางใจระหว่างหน่วยงานกับประชาชน ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการน้ำ และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ยังขาดการบูรณาการระหว่างการแก้ไขปัญหา ร่วมกันกับหน่วยงานท้องถิ่น

“การเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่โดยเฉพาะการประสานนครหลวงเพื่อดำเนินกิจกรรม หรือวางแผนการดำเนินการจัดการน้ำ และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำประชาชน ร่วมกับท้องถิ่น และชาวบ้านในพื้นที่จะส่งผลทำให้การส่งเสริมการมีส่วนร่วม และการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น” (สมชาย (นามสมมติ), การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 มีนาคม 2562)

5.2 การบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชน โดยเฉพาะการประสานนครหลวงควรดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการให้ความรู้ และการส่งเสริมกระตุ้นจิตสำนึกให้กับประชาชน และเยาวชนในพื้นที่อย่างทั่วถึง โดยอาจบูรณาการร่วมกันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น การสนับสนุนวิทยากร การสนับสนุนงบประมาณ ให้ชุมชนดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์น้ำในพื้นที่ โดยเน้นให้ชุมชนเป็นหลักในการขับเคลื่อน และการประสานนครหลวง กับหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ 5 ชุมชนไม่ได้อุปโภคบริโภคน้ำจากการประสานนครหลวง แต่เป็นการประปาส่วนภูมิภาค ดังนั้นแล้ว ถ้าการประสานนครหลวงคาดหวังให้เกิดการอนุรักษ์น้ำอย่างยั่งยืนบริเวณพื้นที่คลองเลขสาม จังหวัดปทุมธานี การประสานนครหลวงต้องทำให้ชาวบ้าน และหน่วยงานท้องถิ่นไว้วางใจในการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกัน ทำให้ชาวบ้านรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมในบริบทการพัฒนา เช่น การประสานนครหลวงให้ชุมชนเป็นผู้ขับเคลื่อน แต่ทางการประปาส่งเสริมสนับสนุน เช่น วัสดุอุปกรณ์ วิทยากรให้ความรู้ งบประมาณ การให้คำปรึกษาต่าง ๆ การจัดสรรงบประมาณในการกระตุ้นจิตสำนึกผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ควรเพิ่มมากขึ้น

อภิปรายผล

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์น้ำของชุมชนริมคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำและการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำของประชาชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง รวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรม

พบว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่เพื่อดำเนินกิจกรรม หรือวางแผนการดำเนินการจัดการน้ำ และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำประชาชนในพื้นที่ยังเข้ามามีส่วนร่วมไม่มากนัก โดยเฉพาะการร่วมวางแผน การกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงการแสดงความคิดเห็นถึงการดูแลปกป้องทรัพยากรน้ำ เมื่อจัดกิจกรรมประชุมกลุ่มขึ้น จะขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชนในพื้นที่ ซึ่งคนที่มา มักเป็นคนที่เคยเข้าร่วมประชุมในทุก ๆ ครั้งสาเหตุที่เกิดขึ้น ประชาชนยังไม่เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วม การติดภารกิจ การขาดการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่จัดกิจกรรม เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ กิตติชัยรัตน์ (2549) ที่ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการลุ่มน้ำห้วยแม่ท้อ จังหวัดตาก โดยสำรวจประชากรตัวอย่างจำนวน 600 ตัวอย่าง ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการลุ่มน้ำในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ จินตนา ทองรอด (2529 อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ: 2546, หน้า 236) ที่ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในโครงการขำวนาน้ำฝนในเขตเกษตรล้าหลังของชาวนา พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของการเข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้านเกิดจากทางราชการคือ ขาดการประสานงานของหน่วยงานต่าง ๆ ขาดการให้ข้อมูลข่าวสาร และประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงชาวบ้านมีการกิจส่วนตัว

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของประชาชนในการอนุรักษ์น้ำของชุมชนริมคลองส่งน้ำดิบในบริเวณพื้นที่เขตอนุรักษ์และจุดรับน้ำดิบสำแล พบว่า นโยบายยังไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การประสานนครหลวง ยังขาดการบูรณาการการวางแผน การกำหนดนโยบาย และการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งส่งผลทำให้บางกิจกรรมถ้าร่วมมือกันดำเนินงานจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วม และการเรียนรู้ปัญหาร่วมกัน รวมไปถึงทำให้โครงการ หรือกิจกรรมสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่เพื่อเสริมสร้างการจัดการน้ำ และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ

เกิดความยั่งยืน ความเข้าใจที่ไม่สอดคล้องกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการตระหนัก และเห็นความสำคัญ ของประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำ และการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในพื้นที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องควรทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมให้ตรงกัน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล แต่ถ้าผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ตระหนัก และเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ก็จะทำให้ไม่สามารถเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ นเรศ สงเคราะห์สุข (2541 อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ: 2546, หน้า 219) ได้สรุปเงื่อนไขต่อความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนาแบบมีส่วนร่วม คือ การประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคเอกชน ในการบริหารจัดการโครงการ และกิจกรรมร่วมกัน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ควรชี้ให้ประชาชนเห็นถึงประโยชน์ในการเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การทำให้ชาวบ้านเห็นว่า ถ้ามาร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำจะทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้อย่างไร หรือ ถ้าไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

จะทำให้มีคุณภาพชีวิตได้รับผลกระทบอย่างไร และการกระตุ้น และให้ความรู้แก่ชาวบ้านในชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ เพื่อให้ประชาชนเข้าใจปัญหา และสาเหตุของปัญหา รวมถึงให้ร่วมเสนอแนะ แสดงความคิดเห็น และหาทางออกด้วยตนเอง โดยมีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน เช่น ผ่านการจัดเวทีพูดคุย เพื่อให้ชาวบ้านและความสำคัญ และประโยชน์จากการมีส่วนร่วม

2. ชาวบ้านในพื้นที่ประกอบอาชีพที่หลากหลาย การประกอบอาชีพที่หลากหลายนั้นจะส่งผลทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมของบางอาชีพไม่สะดวกเข้าร่วม โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลการประกอบอาชีพของประชาชนไว้เป็นระบบ เพื่อวางแผนวัน-เวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ต่อไป เพื่อให้การเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้านเป็นไปได้อย่างทั่วถึง และครอบคลุม

3. การจัดการด้านข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน และตรงประเด็น รวมไปถึงการใช้ช่องทางต่าง ๆ ในการประชาสัมพันธ์ เช่น การนำเสนอข้อมูลผ่าน Infographic ที่สั้น และกระชับ ผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ เช่น facebook ของหน่วยงาน การประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย รวมถึงประชาสัมพันธ์ผ่านผู้นำชุมชน เป็นต้น

References

- Bang Kradi District Municipality (2013). *Local development plan (2018-2021)*. Retrieved from <http://bangkadi.go.th/public/technicalandplan/data/index/menu/180>. (in Thai)
- Ban Krachaeng Sub-district Administration Organization. (2014). *General information*. Pathum Thani: Ban Krachaeng Sub-district Administration Organization. (in Thai)
- Department of Water Resources. (2007). *Annual report 2007*. Bangkok: Department of Water Resources. (in Thai)
- Puangngam, K. (2010). *Community and local self-management*. Bangkok: Bophit Printing. (in Thai)
- Rattana, K. (2006). *Community participation in Huai mae tho river basin management, Tak Province*. National Conference Kasetsart University, Kamphaengsaen 9th, Department of Conservation Sciences, Faculty of Forestry Kasetsart University. (in Thai)
- Ruangphanit, N. (2003). *The conservation of natural resource and environment*. Bangkok: Kasetsart University. (in Thai)
- Walaisatian, P., Oboun, S., Wiset, S., Benjasap, C., & Hasinnaree, C. (2003). *Process and work*

- techniques of developers*. (2nd ed.). Bangkok: Rich Max Inter Print. (in Thai)
- Kongkaew, P. (2011). *Report on follow up education campaign results and participation in children and youths to change behavior in solving problem of waste overflowing and reducing global warming*. Bangkok: Office of Policy and Strategy. (in Thai)
- Inmuang, Y. (2007). *Environmental education*. Bangkok: The Thailand Research Fund. (in Thai)

